

даше интерес у отделни членове на кръжока към литературната изтънченост на някои модни тогава западни писатели, ала трудно им бе да я съчетават с простия мъжествен стил, който бе нужен, за да зазвучи силно суровата истина за живота на потъпканите от капитализма маси. По този въпрос в кръжока ставаха чести спорове.

Работата на кръжока „Христо Смирненски“ беше тясно свързана с младежкия и литературния прогресивен печат, не само защото най-добрите произведения на младите автори излизаха на страниците му, а защото участваха активно в списването му, както активно участваха в борбите на работническата класа. В 1934 година кръжокът „Христо Смирненски“ даде редакторското ядро на в-к „Младежки преглед“, който започна да излиза при условията на най-диво настъпление на фашизма срещу всичко прогресивно в страната. Същата година с помощта на кръжока се редактира и издаде младежкия литературен сборник „Сигнали“, който

показа на читателите, че в прогресивната литература вече има талантива и немалобройна млада смяна.

Така постепенно заякваха младите криле на начинаещите автори и един след друг те навлизаха в художествената литература и заемаха онова място в нея, което се определяше от значението на техните творби.

Скромна, ала достойна е ролята, която кръжокът „Христо Смирненски“ игра в българската литература.

И сега, когато чествуваме двадесет и пет години от датата на основаването му, ние заедно с това чествуваме правилната политика на партията и на РМС по отношение на младите прогресивни автори, благодарение на която политика кръжокът просъществува толкова години при най-трудни обществени и литературни условия и отгледа под стряхата си една фаланга писатели със сериозен литературен актив в съвременната ни литература.

ИВАН РУЖ

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕТО В ЧУЖБИНА

НОВ ПРИНОС НА БЪЛГАРИСТИКАТА В ИТАЛИЯ

По големите книжарници на Италия в края на миналата година се е появила една книга, на чиято луксозна обвивка стои заглавието „История на българската литература“, автор — Лавиния Бориеро-Пикио, Миланско издателство „Нова академия“. Един труд от около 300 страници, посветен на българската литература, излязъл в една голяма страна, е явление, което заслужава внимание. Той вероятно ще привлече интереса на италианския читател, чиито представи за нашата родина не всякога отговарят на реалността.

Починът на младата италианска българоведка радва нашата културна общественоост, която цени усилията на всички, които работят в чужбина с усърдие, за да запознаят читателя-чужденец с художествените богатства, създадени от народа ни през вековете.

Българистиката в Италия, която има зад себе си тридесетгодишна история, е отбелязала немалко постижения както с преподаването на историята на националната ни литература във висшите учебни

заведения, така и с пропагандирането на български писатели сред широката културна общественост.

Първите по-крупни завоевания в тая насока бяха направени след Първата световна война. Началните стъпки в изучаването на славянските литератури са свързани с имената на такива бележити учени като професорите Еторе Ло Гато и Джовани Мавер. Около тях израснаха млади сили, които с голяма любов изучават културната история на славянския свят. Един от тези ентусиазирани учени — Енрико Дамиани — се посвети на българската литература. През 1925 година младият славист обнародва първите си преводи на разкази от Иван Вазов под заглавие „Българско сърце“. Богатствата на литературата ни увеличат все по-силно ревностния българовед. Появяват се последователно статии, очерци, рецензии, преводи на български художествени произведения. Енрико Дамиани е привлечен да чете лекции в Римския университет и открива за първи път специална катедра по българска литература.

Професор Дамиани успява да влее голямата си любов към българската литература и у редица свои студенти. Негов ученик е преждевременно починалият през юни миналата година проф. Луиджи Салвини, който остави редица ценни изследвания и преводи из областта на нашата литература. Немалък брой други ученици на Дамиани и Салвини, пръснати из разните университетски центрове, все по-системно се занимават с творчеството на българските поети и писатели, изследват, превеждат и пропагандират най-добрите завоевания на художествената ни мисъл. Със смелия си почин да състави цялостен систематичен курс за българската литература младата българистка Лавиния Пикио подема и развива създаденото от своите учители. Тя допринася да се разшири и утвърди българистиката в Италия.

Трудът на Лавиния Пикио е опит да се запознае чуждестранния читател с цялостното развитие на българската литература. Този труд заслужава толкова повече нашето внимание, че изпреварва подобни инициативи в страни с по-стари славистични традиции.

Авторката на „История на българската литература“ е целяла да обгърне не само по-важните литературни явления от IX век до наши дни включително, но и да даде възможност на читателя да почувствува духа на обществената и културно-историческа атмосфера, сред която се заражда и развива нашата художествена книжнина. Така тя разглежда и появата на първите старобългарски паметници. Осветляването на фактите около идването на славяните на Балканския полуостров и тяхната понататъшна съдба, около създаването на първата българска държава и отношението ѝ към другите съседни народи, ролята на византийската и римска църква в нашия живот и т. н. несъмнено ще е от полза за общото осведомяване на читателя в чужбина. Делото на славянските първоучители, на техните ученици и следовници е разгледано във възможната за случая широта, като е хвърлен поглед и върху общия културен процес. Цялото въведение, с което започва книгата, помага на читателя да почувствува и разбере първите книжовни паметници и характера на старобългарската ни литература.

На въпросите, свързани с имената на Кирилometодиевите ученици, с дейността на огнища като Охридската и Преславската школа — когато Епископ Константин съчинява първата поетична творба „Молитвата“, Йоан Екзарх пише своя бележит „Шестоднев“, а Черноризец Храбър излага схващанията си за писмеността, когато се явяват богомилството и богомилската литература и се появява апо-

крифната книжнина — е отделено сравнително най-широко място. Внимателно е проследена и книжнината на втората българска държава, до падането на България под турско робство. На фона на общата гражданска и културна история се говори за делото на такива книжовници като Евтимий Търновски, Костантин Костенечки, Григорий Цамблак. С тяхното дело — завършва авторката тази глава — българското влияние отново се разширява, както по времето на Борис и Симеон, над цялата територия на православния славянски свят.

Авторката успява да подсказе значимостта на духовните богатства, заложили в старобългарската ни литература — все още неразкрити в достатъчна мяра и от нашата литературна наука. Те, според нея, са принос на българския народ в обогатяване на културната съкровищница на ония времена, когато някои от днешните европейски народи все още тънеха в духовен мрак. От изложеното в книгата италианският читател ще има възможност да научи за големите културни постижения на българите през Средновековието.

Втората част на книгата, озаглавена „Литература на Възраждането“, се предшества от специална глава, в която се говори за петвековното турско владичество, за духовното иго и асимилаторските домогвания на гръцката патриаршия, за католическата пропаганда, за първите бунтове срещу чуждото потисничество. Тук се загатва за значението на гръцката култура, за по-късното проникване на руската книжнина, чрез които българите влизат в досег с европейския свят. Подемът на народностното съзнание през епохата на Възраждането се обяснява не само с промяната на общественоеикономическото състояние на страната, но и с демократичните движения в Европа. Първите патриоти-будители — по думите на италианската авторка — са се стремили да се освободят от гръцката духовна опека, да извоюват национална независимост, да създадат българска книжнина. Във връзка именно с пробуждането на националното съзнание се заражда и новата българска литература, чието начало слага Пайсий Хилендарски с бележитата си „История славяноболгарская“. Историкът на българската литература проследява понататъшното развитие на националната ни книжнина, изследва с възторг делото на Пайсий и неговите следовници, говори с преклонение за първите възрожденци, изнася кратки данни за жизнената им и творческа биография. Кратките очерци за най-значителните книжовни дейци — Пайсий, Софроний, Бѣрон, Бозвели, Венелин, Априлов, Н. Рилски, Фотинов, Богорев — се съчетават със стремеж за по-обща оценка

на епохата. Специално е отбелязан засилващият се интерес у русите към поробените славяни на Балканите, към историята и фолклора на българите.

Отчитайки голямото обществено и естетическо значение на народното творчество, в специална глава авторката характеризира българския фолклор в духа на традиционната фолклористика от миналото.

Литературата ни от втората половина на века, от времето на разрастването на национално-освободителното движение е разгледана отделно в главата „Патриотизъм и литература в периода на романтизма“. Като оставяме настрана въпроса доколко може цялата възрожденска литература да се характеризира като романтична, трябва да отбележим и тук грижата на авторката да търси предпоставките за националния и книжовен подем. Тя се спира предимно на външните въздействия, на освободителните движения у другите балкански народи, на руското културно влияние, без да се съобразява достатъчно с вътрешните обществено-икономически причини. Нуждата от литература с нова идейна насоченост се свързва с борбата за утвърждаване на литературен език, за усвояване на поетическа техника. Според авторката началото на новата поезия се поставя от поемата „Стоян и Рада“ на Найден Геров. Първият представител на национално-революционна поезия е Добри Чинтулов, чийто песни добиват голяма популярност на времето. Направен е опит да се обясни появата на тази поезия. Тук би могло да се изтъкне въздействието, което е имала тя върху читатели и пиатели.

Поставянето на Райко Жинзифов и Григор Пърличев веднага след Чинтулов нарушава историческата хронология. Очевидно обстоятаният очерк за П. Р. Славейков — наречен с основание „първия истински поет на новата българска литература“ би трябвало да следва след писаното за автора на „Стани, стани, юнак балкански“, за да не се разкъсва историческата последователност на изложението. Правдиво са доловени основните тенденции на Славейковата поезия, нейният народностен характер. Извисяването на автора на „Извора на Белоногата“ до значителни поетични завоевания е обяснено правилно със здравата опора на поета в народното творчество. Обаче развитието на поезията през 50-те и 60-те години не се разглежда в органическа връзка с разрастването на национално-освободителната борба. Оттам и беглото споменаване и недооценяването на творби като „Горски пътник“.

Появата на националната ни драма се свързва основателно с дейността на българските читалища. За представител на този жанр се сочи Добри Войников, чиито драми бележат „етап в историята на теа-

търа“. Появата на белетристиката е обяснено с порасналите духовни нужди на българите. Още преди създаването на Друмевата „Нещастна фамилия“ или Блъсковата „Изгубена Станка“ из страната вече се ширят множество преводи от чуждата литература — „Робинзон Крузо“, „Скитникът евреин“, „Бедната Лиза“ и т. н. Сантиментално-романтичният дух на тези произведения, според авторката, се е отразил и на първите български белетристични произведения. С по няколко думи тя запознава читателя със съдържанието на тези повести.

Очевиден е стремежът да се изтъкнат художествените постижения на най-бележитите писатели на епохата — Каравелов и Ботев. Ограничените размери на очерците обаче не са позволили да се разкрие по-цялостно идейно-естетическото величие на Ботевата поезия. Само твърдението, че и Каравелов и Ботев спадат по своята идейна насоченост към руските „шестдесетници“ не е достатъчно, за да се разбере революционно-демократичната идеология на двамата организатори на българската национална революция. Приведените пасажки от някои творби на големите български писатели-борци загатват за социалния заряд на патриотичен патос на тяхното творчество, но като българи ние сме в законното си право да искаме безсмъртната поезия на Христо Ботев — гордост и слава на народа ни — да бъде представена във всичката ѝ сияйна светлина.

Композиционно третата част — „Литературата на независима България“ — не се различава от предшестващите. Очевидно авторката следва един определен принцип при композирането на материала: да нахвърли в една обзорна глава общата картина на епохата, да очертае контурите на обществената атмосфера, да подсказе полъха на времето, след което в кратки очерци се разглежда творчеството на писатели и поети. И в тоя дял Лавиния Пикио загатва за обществено-политическата и културна атмосфера в годините след Освобождението, за тенденциите на литературното ни развитие. Специфичната обстановка в новоосвободената държава, с всичките обществени борби и културни идеали не би могла — по думите на авторката — да намери по-пълно отражение в литературата, освен със средствата на реалистическия метод, наречен „национален реализъм“. Не е изяснено какво съдържание се влага в това понятие, но очевидно имат се предвид някои особености на възрожденската реалистична традиция, така силна и в първите години след Освобождението. Творчеството на Иван Вазов — най-крупният представител на епохата — е очертано със сравнителна пълнота. От даденото в книгата читателят ще

получи представа за делото на нашия национален поет, за голямото жанрово разнообразие на неговото творчество, за идейно-естетическите богатства, с които то е наситено. Все под общото заглавие „национален реализъм“ са поставени К. Величков, З. Стоянов, Влайков, М. Георгиев, Ст. Михайловски, Ал. Константинов. Разбира се, както тук, така и в цялата книга не може да се иска изчерпателност на материала, пълнота и всеостранност на разглеждането му. Но вече маркирането на главните линии на литературното развитие, със сбито очертаване на жизнената и творческа биография на най-видните писатели — дали съдържание на това развитие — е достатъчно за да могат в чужбина да почувствуват националното своеобразие на нашата художествена литература, нейните идейно-естетически богатства.

Под заглавие „Новата естетика на „младите“ се разглежда появата на модернистичните течения у нас през 90-те години и началото на сегашния век, течения, явили се, както се казва в книгата — като реакция на Вазовата реалистична традиция. Започналият процес на откъсване на литературата „от публицистиката и от възрожденския утилитаризъм“ — пише авторката — „бе отражение на българското социално развитие и на новите веяния на цялата европейска култура“. Д-р Кръстев се явява, според авторката, теоретикът, идеологът на „младите“, а основното от него списание „Мисъл“ групира такива талантиливи художници на българското художествено слово като Пенчо Славейков, П. К. Яворов, Ал. Константинов, Петко Тодоров — всеки от които по-късно тръгва по свой път на развитие, със своя творческа съдба. В този дял изпъква особено релефно обективистичното отношение към литературния ни живот.

Реалистичната традиция, започната от Каравелов и развита от Вазов, отново се подема, разширява се в творчеството на Церковски, Страшимиров, Елин Пелин, Йовков, Г. П. Стаматов. С по-голямо съзнание за значението на художествената форма, те отразяват живота на народа, особено на българското село, социалните тенденции на времето. Те създават литература, която по думите на италианския славист, търси да превъзмогне в художествено отношение контраста между „старите“ и „младите“, отразявайки „неподправената действителност на тогавашното българско общество“. Тази литературна генерация, появила се през последното десетилетие на миналия век, продължава до края на Първата световна война — период, в който културният и обществен живот на българите е твърде интензивен, развива се много бързо, което обуславя и неравномерното, противоречиво разви-

тие на тогавашните писатели. Разбира се, при тези писатели не се касае само до завоюване на по-голямо художествено майсторство, но и до постигане на ярко прогресивна идейност, до по-определен бунт срещу грозната капиталистическа действителност.

Политическите събития по време и след царуването на Фердинанд Кобургски, по време на Балканската и Първата световна война, многобройните идейни и художествени влияния — продължава авторката — благоприятствуват за създаването на една „бурна“ литературна атмосфера. И правдиво се отбелязва в книгата, че писателите, които са искали да отразят новите тенденции на времето, не са могли да не изхождат от позициите на реализма. Така социалните проблеми на тогавашното село Цанко Церковски иска да направи със средствата на художественото слово достояние на общественото мнение. Неспокойният и бунтуващ се дух на Страшимиров подлавя интересни проблеми на епохата. Разказите, романите, драмите на Йовков са окачествени като пример на едно зряло литературно творчество — оплодено от опита на най-ярките художествени достижения. Както всеостранният подем на възрожденската епоха намери блестящо завършено отражение в творчеството на Вазов, така тенденциите, търсенията, експериментите на следосвободенската епоха намират в лицето на Елин Пелин най-добрия изразител и тълкувател, превъплътил ги в белетристиката си с една значителна художествена артистичност — така се характеризира значението на големия наш писател. Днес е трудно — продължава авторката — човек да си представи читател на българската литература да не познава разказите на Елин Пелин и да не помисли преди всичко за Елин Пелин, когато иска да посочи най-характерните художествени произведения от българската литература на XX век. Разказите на Елин Пелин са влезли в националното съзнание и в културата на всеки българин и е трудно да се посочи кой от тези разкази е получил най-голяма популярност, кой може да се нарече шедьовър. Приведените мисли, пък и целият очерк говорят за високата, правдива оценка, която се дава на големия белетрист — проникновен познавач на народната душа.

В отделна глава, онадсловена „Нови течения: символизъм, футуризъм, пролетарска литература“ — се щрихира общата литературна атмосфера и се загатва за появата на различни литературни течения в началото на века. Поезията на Кирил Христов е характеризирана като „анакреонтична“. Тук е разгледано и творчеството на Яворов. Само за няколко десетилетия, пише италианският българист — от Чин-

тулов и П. Р. Славейков националната поезия прави големи завоевания; с поезията на Яворов за първи път стихове на български език „придобиват универсално значение и думите от всенародния език на един предимно селски народ, прозвучават в изящни и в стилово, и в духовно отношение мелодии“. Едва ли може да се възрази на тази висока оценка, но заедно с това не може да не се изтъкне, че Яворовото забележително художествено майсторство е органически свързано с прогресивната идейност на неговата поезия — идейност, намерила блестящо въплъщение в стихотворенията „На нивата“, „Градушка“ „На един песимист“, „Нощ“ и други — творби, неотбелязани в книгата.

И ако с основание се говори за символистични веяния в българската литература през този период, то е трудно да се намерят привърженици у нас на другото модернистично течение — футуризма. А така, както е формулирано заглавието, създава се впечатление, че и то е оставило някакви трайни следи в литературния ни живот от това време.

От революционно-пролетарската литература Лавиния Пикио се спира предимно на творчеството на Гео Милев, Смирненски, Вапцаров. Благодарение на дейността на Д. Благоев — пише авторката — научният социализъм навлиза в обществения и културния живот на българите от края на XIX век. Основаното от Благоев списание „Ново време“ оказва мощно въздействие за развитието на прогресивната литература. Под влияние именно на социалистическите идеи и на обществените събития вътре и вън от страната някои поети — претърпели влиянието на символизма като Хр. Ясенов, Гео Милев и др. — преустройват естетическите си позиции, слизат при народа и тръгват в крак с неговите борби и идеали. Авторката правилно отбелязва, че след превъзможването на символистичните увлечения Ясенов става един от основателите на сатиричното списание „Червен смях“, чието ръководство по-късно е поето от „основоположника на българската пролетарска поезия Д. Полянов“. Първите социалистически веяния, революционният устрем, вярата в утрешния по-добър ден изпълват — според авторката — най-значителните творби на Полянов. Обаче едва с творчеството на Гео Милев, по нейните думи, пролетарската литература се домогва до по-голяма художествена значимост. В поемата „Септември“ някогашният символист и експресионист постига голяма оригиналност, създава истинска революционно-пролетарска творба „в стила на Маяковски“.

Очевидно и тук е нарушена отчасти историческата последователност. Творчеството

на Смирненски, в което идеите на пролетариата, на комунизма намират най-ярко въплъщение — както правдиво е отбелязано, би трябвало да бъде разгледано непосредно след войната, по което време Гео Милев е все още в плен на модернистичните веяния.

Традициите на Ясенов, Гео Милев, Смирненски се подемот и издигат на повисок етап от Вапцаров, който „принадлежи към плеядата мъченици на антифашистката съпротива“. В поезията на Вапцаров комунистическата партийност намира ярък израз. Той подхваща „теми, типични за новата социалистическа естетика“. „Много от неговите стихотворения — пише италианският историк — се стремят да бъдат химн на новото общество на техниката и прогреса“. Приведените кратки откъси дават възможност да се почувствуват новите художествени ценности на революционно-пролетарската ни поезия и да се засили интереса на читателя към нея.

В края на книгата са отделени няколко страници на съвременната ни литература. С установяването на народно-демократичната власт, която авторката неправилно нарича „власт от съветски тип“, създава се литература, която спомага за „построяването на социализма“. Писателите отразяват действителността от позициите на социалистическия реализъм. Успоредно с това започва преоценка на литературното художествено и научно наследство. Традициите на марксистическата литературна критика, създадени от Благоев, Бакалов, Т. Павлов се подемот и доразвиват. Пролетарската литература — премълчавана и недооценявана от буржоазната наука — получава дължимото ѝ признание. В продължение само на десет години се явяват множество нови художествени произведения, на които е още рано, според авторката, литературният историк да определя историческата значимост. При все това тя признава, че творбите на писатели като Л. Стоянов, Г. Караславов, Ан. Каралийчев, П. Вежинов, Д. Димов, Ст. Даскалов, Ем. Станев, Орлин Василев, Св. Минков, Д. Талев, Ем. Коралов, К. Калчев и др. са значителни постижения, които ще трябва да намерят своята достойна оценка от литературната критика.

Обширната библиография, дадена в края на книгата, говори за широка осведоменост по история на българската литература. Тук са посочени трудовете на най-изтъкнатите слависти у нас и в чужбина — както изследвания по специални въпроси, така и обобщаващи студии и монографии. Не са пропуснати дори и по-незначителни трудове, които са били достъпни на авторката. Но очевидно, тя не е имала възможност да използва в пълнота най-новите

изследвания, които осветляват от марксистически позиции литературното наследство и съвременната ни литература.

Обобщавайки изложеното, трябва да се каже, че излязлата История на българската литература в Италия дава възможност да се проследи в общи линии хилядолетното ни литературно развитие. Основните периоди на литературния процес са сполучливо набелязани, доловено е характерното за литературните явления на всяка нова епоха. Пристъпвайки обаче към литературните факти от схващанията на културно-историческия метод, авторката не винаги вижда всички предпоставки, които обуславят облика на литературните явления от различните времена, не всякога свързва характера на литературата с цялото многообразие на историческата действителност, с тенденциите на развитието. Оттам и трудността да се разграничат по-малките периоди и подпериоди, особено в следоосвободенската ни литература.

Известно е, че поради особените обществено-икономически условия, българската литература за късо време прави големи скокове. Докато до 50-те години на миналия век тя има главно църковно-просветителски характер, то само след четири десетилетия вече се появяват всички течения, характерни за другите европейски литератури. Това бързо развитие не дава възможност новите явления и течения да се обособят и проявят в своята пълнота. Всичко това изправя литературния историк пред твърде сложни проблеми. Без да подценява значението на основните закономерности на общественото развитие, той трябва да търси и открива специфичните закони на литературния процес, да вижда новите художествени явления във всяка нова епоха, да търси предпоставките за тяхната поява и обяснението им в цялото многообразие на реалния живот, в сложната противоречивост на творческата личност. От друга страна, литературният историк, проследявайки и обяснявайки литературния процес, трябва да утвърждава прогресивно-демократичното в него. Така ще се разкрият идейно-естетическите богатства и ще бъде насочен читателят към тях.

В настоящия кратък отзив нямаме за цел да изтъкваме всичките качества и пропуски, които има новоизлезлият труд на италиански език за българската литература. Въпреки критическите бележки, които могат да се направят, трябва да подчертаем, че на труда на младата италианска българоведка следва да се гледа преди всичко като на изследване, извършено с голяма научна добросъвестност, с безмерна любов към българската литература. Авторката е проявила умение правилно да се ориентира в сложните пътища на литературното развитие, добре да организира богатия материал, да даде прегледно и стройно изложение. При общата оценка на книгата не бива да се изхожда само от методологическите концепции на изследвача, от пълнотата на материала, или от характера на отделни съждения, а и от обстановката, при която се работи в капиталистическите страни, трудностите от най-различно естество, които трябва да бъдат преодолявани, както и редицата условия, с които вероятно авторката не е могла да не се съобразява.

Трудът на Лавиния Бориеро-Пикио ще заинтригува несъмнено различни среди в чужбина, ще повиши интереса към нашата страна, към художественото ни наследство, към съвременната ни литература. Ако се осъществят плановете на авторката — книгата да бъде преведена и на испански език — с художествените богатства, завоювани от нашия народ през различните епохи, ще се запознаят и редица други народи. Това ни задължава да подирим възможности за по-тесен контакт с хората на славистичната мисъл в чужбина, да се създадат условия за творческо общуване и научно сътрудничество.

Появата на труда на Лавиния Пикио ни радва и като израз на едно приятелско разположение към нашия народ. Той несъмнено ще окаже своето благотворно въздействие за взаимното опознаване на нашите два народа. Нека се надяваме, че положителната преценка на този първи по-крупен труд на италианската българоведка в родината на писателите, за които авторката пише, ще послужи като стимул в по-нататъшната работа на Лавиния Пикио върху проблемите на българската литература.

ГЕОРГИ ДИМОВ